

”Nordic Urbilex”

For det første benytter vi os i NCN af en lang række begreber og vendinger, som typisk kommer i brug via interessante oplæg på seminarer og i vores publikationer. Nogle går igen i mange indlæg og på flere seminarer, andre ryger ud. Det kunne måske være interessant at få et overblik over centrale emner og begreber, der på den ene eller den anden måde har en betydning for diskussionerne i netværket og kort få beskrevet, hvordan vi faktisk forstår og bruger disse vendinger og begreber. Et sådant overblik kan være med til at kvalificere nogle af vores mange spændende drøftelser.

For det andet er en vigtig præmis, at de fleste faglige vendinger og udtryk i NCN's arbejde ikke skal eller kan betragtes som absolutte begreber. De udvikler sig og kan derfor hele tiden diskuteres. Nye aspekter kan føjes til, og eksisterende kan problematiseres eller perspektiveres endnu engang.

Derfor er det også tanken, at Urbilex skal være dynamisk. Deltagerne i debatten skal kunne føje nye vinkler til de eksisterende definitioner, eller de skal kunne lægge helt nye ord ind, som har betydning for den løbende debat.

Det, vi lægger an til her, kunne således blive en dynamisk blanding af et leksikon og en moderne blog, man kan slå op i og bidrage til.

I det følgende er listet en lang række af de begreber og vendinger, som ud fra de seneste diskussioner og publikationer i regi af NCN vil være helt oplagte at få beskrevet i Urbilex:

Begreber og vendinger

- Urbanisering/urbanitet
- Bæredygtighed
- Segregering
- Gentrificering
- Tæthed
- Urbane virksomheder
- Politisk lederskab
- Guldzonen
- Det 4. stadsrum
- Midlertidighed
- Vidensøkonomien/videnssamfund7
vidensby... Det offentlige rum
- Byplanlægning
- Urbane Fællesskaber
- By-transformation
- Narrativer
- Den regionale by
- Magt
- Byrum
- Samskabelse
- PPP-P samarbejde/partnerskaber
- Passiare Zoner
- Frivillighed
- Klynger
- Urban Innovation
- Infrastruktur
- By-identitet
- Forum/Arena
- Skæbnedage
- Synergier
- Demokratiudvikling
- Forbindelseslinier
- Vækst/tilvækst
- Social kapital
- Charter
- Velfærd
- Hverdagsliv
- Netværk

Eksempler:

Tæthed (density)

I den grad et "buzz-word" i diskussionerne blandt både planlæggere og politikere. Måske et lille oprør mod, at de åbne og transparente byer, der kendetegner Norden mangler den intensitet og intimitet, som byer visse andre steder I Verden rummer, fordi langt flere mennesker bor i byernes centrum. Derfor vil mange større nordiske byer gerne bygge tættere og højere. Selve bestræbelsen går ofte under navnet "fortætning", og helt konkret tager det sig ofte ud på den måde, at ledige pladser i byernes centrum fyldes op med nybygninger: Gamle komplekser rives ned og erstattes af nye og oftest højere bygninger, for de nordiske byers vedkommende sjældent over 10–12 etager. Samlet set kan hele kvarterer ændre karakter fra relativt åbne områder til tæt bebyggede strækninger med små intime næsten skjulte byrum.

I sig selv er fortætningen som fænomen med til at definere, hvad der gør et område til en by, hvilket allerede f.eks. Jane Jacobs og andre tidligere by-sociologer gjorde opmærksom på.

I nyeste tid begrundes tæthed og fortætning med, at flere og flere vil bo i byernes midte, og at det måske også er mere bæredygtigt og mindre ressourcekrævende, når flere mennesker bor tættere på hinanden – en logisk antagelse, der imidlertid ikke for alvor er blevet dokumenteret. Om øget tæthed også er fremmende for kulturel udfoldelse og innovation er der heller ikke voldsom megen litteratur om, men det er bestemt en mulighed, at fortætning kan være med til at tiltrække bestemte typer af mennesker eller virksomheder til et område, lige som man måske ikke helt kan udelukke, at fortætningen også kan åbne for konflikter, der ikke eksisterede tidligere.

Passiare Zoner

Begrebet blev introduceret af professor Aksel Tjora under NCNs seminar om relationerne mellem by og universitet i Trondheim 2014. Den passiare zone opstår typisk på forbindelseslinierne mellem forskellige dele af byen. Disse zoner er ikke flaskehalse, men fungerer snarere som en form for kortvarige mødesteder for mennesker undervejs – en slags bevægelsens heller.

Den passiare zone kan både være et tilrettelagt eller et naturligt fænomen på en strækning eller i et område, hvor folk mødes fra forskellige retninger. Den erstatter ikke de mødepladser, som vi i øvrigt taler om skal være i den moderne by, men de er et supplement, og de kan indirekte være med til måske især på et psykologisk plan at binde to områder sammen på en sådan måde, at de i hvert fald opleves som værende i en eller anden form for kontakt med hinanden, netop fordi det er muligt at bremse op på vej fra den ene til den anden og dermed få en oplevelse af, at områderne ikke er fuldstændig adskilte men har fælles berøringsflader.

Begrebet kan siges at have forbindelse med den opfordring, som professor Lars Marcus fra Göteborg (se Hvidbogen fra Göteborg maj 2016) blev citeret for at være talsmand for, når det gælder sig om en bys forbindelseslinjer. Han synes at gøre opmærksom på, at vi typisk fokuserer alt for meget på stederne, pladserne, byrummet og for lidt på de indre forbindelseslinjer i byen, der skal binde forskellige områder og miljøer sammen med hinanden. Måske er det et billede på, at vi ser byen og dens mange rum ud fra et helt fundamentalt statisk perspektiv og således er tilbøjelig til at overse betydningen af måske især de mere uformelle bevægelser og forbindelser på tværs.

Urbane fællesskaber

Det er i de sidste par år blevet det begreb, der måske har fået størst opmærksomhed i NCN's arbejde. Fællesskaberne er et udtryk for, at flere og flere mennesker i byerne påtager sig at tage vare på byen og tage del i dens udvikling.

Fællesskaberne får også langt mere plads i takt med, at det repræsentative demokrati fylder mindre og mindre. Stadig færre er medlemmer af et politisk parti, og gamle historiske partier presses i stigende grad af nye politiske bevægelser, der nok registreres som partier men ofte virker på et efter helt andet grundlag end det traditionelle partidemokratis. Flere har direkte peget på, at mens det repræsentative demokrati langsomt eroderer, så vokser det direkte demokrati ved, at flere og flere forskellige grupperinger i lokalsamfundet tager initiativer, slutter sig sammen, bl.a. hjulpet godt på vej af nye sociale medier.

Magten i byerne flytter også i følge den tanke fra det repræsentative til det direkte demokratis aktører. Det bliver mere og mere almindeligt, at også mere formelle beslutninger, f.eks. økonomiske prioriteringer flyttes fra det formelle politiske system ud i lokalsamfundets fællesskaber. Rundt omkring i de nordiske byer gennemføres i disse år talrige forsøg med mere borgerstyret byudvikling

Det betyder også, at beslutninger og handlinger kan foretages uden for det traditionelle demokratis rammer. Det nye demokrati skal så lære at håndtere uenigheder og forskelligheder i en verden, hvor de ideologiske identiteter ikke på samme måde er lagt fast på forhånd.

Urbane fællesskaber blev for alvor sat på dagsorden ved det nordiske folkemøde i Århus i 2015, og vil helt sikkert blive fulgt tæt i de kommende års arbejde.

Gentrificering

Begrebet optræder i rigtig mange diskussioner især om byudviklingen de store og større byer. Navnet udgår egentlig fra det engelske "gentry", der bedst kan oversættes til en form for landadel. Det dækker over den tendens, der kan iagttages mange steder; nemlig at der opstår områder i byerne, der bliver så dyre, at kun ganske få eller bestemte grupper har råd til at bo i dem, mens andre samfundslag på forhånd er udelukket.

Gentrificering er således en form for ghetto-dannende proces men for de velhavende. Hvis man som planlægger eller politiker er tilhænger af blandede boligområder og diversitet i øvrigt repræsenterer gentrificeringen en klar udfordring.

Man kan hævde, at gentrificeringen er en slags præmis for efterfølgende at kunne skabe "gatet communities", hvor de velhavende decideret i større eller mindre grad afskærmer sig fra den øvrige del af lokalsamfundet og antagelig derfor heller ikke i samme omfang som andre tager del i områdets eller byens sociale liv eller føler sig ansvarlig for det, der i øvrigt finder sted lige uden for ens eget reservat.

Præcis at afdække, hvad denne tendens kan betyde for ens lokale identitet, tilhørsforhold og ansvarsfølelse, kan imidlertid være en vanskelig opgave.

En række undersøgelser peger på, at prisniveauerne i de største byer og i hovedstæderne efterhånden når et niveau, der trækker flere og flere borgere med almindelige indtægter væk fra de store byer – og at mange mennesker med relativt beskedne indkomster ganske simpelt ikke kan godkendes som f.eks. købere af byens huse og lejligheder.

Urbane virksomheder

Det helt afgørende for de moderne urbane virksomheder er ikke blot, at de fysisk flytter fra periferien ind til byernes absolutte centrum, men at de også ser sig selv som en del af byen.

Grænsen mellem virksomheden og byens rum flyder simpelthen sammen. Byens medarbejdere henter inspiration, holder møder på byens caféer eller i de grønne områder og inviterer borgerne inden for, hvis de skal teste produkter eller præferencer etc.

Virksomheden er ikke længere identisk med en forholdsvis neutral men prestigøjs bygning tæt på motorvejen i industrikvarteret. Den kan også ligge på 2. salen i en flot boligkarré eller i et gammelt pakhús på havnen, hvor kantinen kan være det lille spisested henne om hjørnet.

En undersøgelse for nylig fra Malmø viste, at mens 75% af alle arbejdspladser for nogle år siden lå i byens periferi, så er det nu 75% af alle jobs, der ligger bynært, faktisk helt inde i centrum af Malmø.

Fra udenlandsk forskning i fænomenet ved vi bl.a., at mange virksomheder også tager en anden konsekvens, når de vælger måske relativt billige arealer i periferien ud med antagelig dyrere i centrum.

De renoncerer på størrelsen eller "down-sizer", som det kaldes i den engelske litteratur om emnet. Til gengæld kan de udvide deres aktivitetsområde fra virksomhedens snævre matrikel til hele bymidten.

Det helt afgørende og i særklasse vigtige og interessante er, hvordan byens rum og faciliteter kan bidrage til de urbane virksomheders ofte vidensintensive aktiviteter, og på hvilken måde de urbane virksomheder og de urbane fællesskaber uden for virksomhederne kan arbejde sammen og inspirere hinanden.

Emnet vil være i meget stærk fokus i de kommende års arbejde.

Guldzonen

Denne zone trækker både linjerne tilbage i tid, og er samtidig meget moderne i sit udtryk. Som et historisk fænomen beskriver guldzonen det ofte stabile og meget langvarige samarbejde mellem byens førende planlægger, typisk en stadsarkitekt og byens ledende politiske lag.

Det var Dag Johansson fra Norrköping, der på NCN's seminar i Odense i 2012 for alvor anskueliggjorde begrebet ved at fortælle om Norrköpings mangeårige stadsarkitekt Kurt (v. Schmalensee), der sad på sin post fra 1929–1961.

Mens politikerne kom og gik, symboliserede han kontinuiteten og det lange seje træk i en periode af byens historie, hvor byen udviklede sig med stormskridt.

Mange byer har haft en sådan "Kurt", der har sat sit umiskendelige præg på byen i en afgørende periode. Stadsarkitekterne har ofte haft aktier i helt centrale forandringer af byerne under industrialiseringen. Men lige ved siden af guldzonen ligger måske "gråzonen". Meget stabile magtrelationer har en tendens til om ikke lige frem at korrumpere så stivne, fordi de ikke udfordres af anderledes tænkende.

Med den enorme omskiftelighed, der i dag hersker i en moderne kommune også på det personlige plan, er det vanskeligt at opbygge og konsolidere "guldzoner". I dag har begrebet en helt anden klang.

Fortidens guldzoner bliver erstattet af "interaction design" dvs. langt mere dynamiske modeller for, hvordan et givent samarbejdsprojekt skal forløbe. En moderne "guldzone" er måske snarere en fælles platform eller arena for udveksling af ideer, etablering af nye samarbejder m.m.

Alligevel har guldzonen også i sin arkaiske form næppe helt udspillet sin rolle i dag. Der er ingen tvivl om, at relationen mellem embedsværket og politikerne fortsat er af afgørende betydning for politikdannelsen, ofte betydelig vigtigere end politikerens relation til sit politiske bagland.

Vidensøkonomi/samfund/by

I mange indlæg og diskussioner optræder ord med "viden" eller

"videns..". Forestillingen om en vidensøkonomi "knowledge-based-economy" blev ikke mindst artikulert af økonomerne Loet Leydesdorf og H. Etzkowitz tilbage i 1990'erne og er måske det første mere systematiske forsøg på at sætte "viden" på en vis formel.

I byerne kan man næsten ikke forestille sig vidensøkonomi uden at se for sig industrialiseringens gradvise tilbagegang. De fleste byer i NCN's medlemskreds kan formentlig iagttage helt samme udviklingstendens; nemlig at industriarbejdspladserne gradvist er forsvundet og erstattet af andre jobs inden for service, handel, udvikling, uddannelse og mange andre områder, hvoraf en del antagelig kræver andre forudsætninger end de traditionelle ufaglærte industrijobs.

Mens det måske var relativt enkelt at finde ud af, hvad der skabte den konkrete indtjening i industrisamfundets byer er det blevet vanskeligere i det moderne videnssamfund. Både direkte og indirekte, håndgribelige og uhåndgribelige faktorer og værdier spiller en afgørende rolle.

Vidensbyen er videnssamfundet i lokal skala, og der kan findes mange objektive data, der kan belyse den forandringsproces, som vidensbyen er et foreløbigt – og uafsluttet - resultat af. Til gengæld er det vanskeligere at finde ud af, hvordan vidensbyen kan videreudvikles til gavn for byen og dens borgere.

I et ofte citeret indlæg på NCNs konference i Lund i 2013 rettede professor emeritus i intellektuel kapital Leif Edvinsson blikket på den kendsgerning, at vidensbyens forskellige aktører ofte bevæger sig i de samme miljøer og baner sammen med ligesindede – med andre ord et horisontalt videnssamfund. Hvad der er brug for i fremtiden er at skabe et langt mere vertikalt videnssamfund, hvor viden på tværs af fagområder, miljøer og sektorer langt mere frit udveksles og flyder.